

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรรายย่อย ที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตัดสินใจชำระหนี้ระยะสั้นของเกษตรกรเมื่อสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านต่างๆ กับการตัดสินใจชำระหนี้ นั่น ตลอดจนเพื่อทราบปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีต่อโครงการพักชำระหนี้

กลุ่มของประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคือ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ เกษตรกรรายย่อย ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเวลา 3 ปี จำนวน 155 ราย ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ค่าไคสแควร์ (Chi-square test) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคม (Statistical Package for the Social Sciences, SPSS for Window)

ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

อายุ เกษตรกรที่พักชำระหนี้ส่วนใหญ่มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.5 อายุมากกว่า 50 ปี ร้อยละ 46.5 โดยมีอายุน้อยที่สุด 32 ปี อายุมากที่สุด 72 ปี และอายุเฉลี่ยคือ 50.92 ปี

การศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ร้อยละ 87.7 เกษตรกรที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ร้อยละ 8.4 เกษตรกรที่จบปริญญาตรีขึ้นไป มีจำนวนร้อยละ 0.6 ส่วนที่เหลือคือไม่ได้รับการศึกษาร้อยละ 3.2

จำนวนสมาชิกในครอบครัว เกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อยกว่าหรือเท่ากับ 4 คน ร้อยละ 74.8 และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 4 คนร้อยละ 25.2 จำนวนสมาชิกในครอบครัวต่ำสุด 1 คน จำนวนสมาชิกในครอบครัวสูงสุด 8 คน และจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.72 คน

จำนวนบุตร เกษตรกรที่พักชำระหนี้ส่วนใหญ่มีจำนวนบุตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 คน ร้อยละ 87.7 และมีจำนวนบุตรมากกว่า 2 คน ร้อยละ 12.3 โดยจำนวนบุตรของเกษตรกรต่ำสุด 0 คน จำนวนบุตรของเกษตรกรสูงสุด 5 คน และจำนวนบุตรของเกษตรกรเฉลี่ย 1.63 คน

จำนวนแรงงานในครัวเรือน ส่วนใหญ่เกษตรกรมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3 คน ร้อยละ 83.2 และมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนมากกว่า 3 คน ร้อยละ 16.8 โดยมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรต่ำสุด 1 คน สูงสุด 7 คน และจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.50 คน

ประสบการณ์ในการทำการเกษตร ส่วนใหญ่เกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำการเกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 16 ปี ร้อยละ 56.8 และมีประสบการณ์ มากกว่า 16 ปี ร้อยละ 43.2 โดยเกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำการเกษตรต่ำสุด 4 ปี มีประสบการณ์สูงสุด 41 ปี และค่าประสบการณ์เฉลี่ย 15.7 ปี

สภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร เกษตรกรที่พักชำระหนี้ส่วนใหญ่มีสภาพการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 54.2 (โดยเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองจำนวนพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 ไร่ ร้อยละ 69.0 และมีที่ดินมากกว่า 2 ไร่ ร้อยละ 31.0 มีพื้นที่ถือครองน้อยที่สุด 0.25 ไร่ พื้นที่ถือครองมากที่สุด 10 ไร่ พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 1.8 ไร่) ส่วนเกษตรกรที่เช่าที่ดินผู้อื่นมีร้อยละ 47.7 (เกษตรกรที่เช่าที่ดินผู้อื่นพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 64.9 และมีการเช่าที่ดินมากกว่า 5 ไร่ ร้อยละ 35.1 พื้นที่เช่า น้อยที่สุด 0.50 ไร่ พื้นที่เช่ามากที่สุด 15 ไร่ และพื้นที่เช่าเฉลี่ย 4.8 ไร่)

กิจกรรมการเกษตรของเกษตรกร กิจกรรมที่เกษตรกรทำอยู่ก่อนเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ กิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่ ทำนาข้าว ร้อยละ 38.2 รองลงมาคือทำสวน ร้อยละ 37.2 และ ทำไร่ ร้อยละ 10.1 ส่วนกิจกรรมการเกษตรหลังจากที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้แล้ว พบว่าส่วนใหญ่ ทำสวน ร้อยละ 33.9 รองลงมา ทำนาข้าว ร้อยละ 33.5 และ เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 12.7

รายได้ภาคการเกษตร รายได้จากภาคการเกษตรของเกษตรกรเฉลี่ยต่อปี ส่วนใหญ่ มีรายได้ภาคการเกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 65.8 และมีรายได้มากกว่า 30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 34.2 ซึ่งรายได้ต่ำที่สุด 2,000 บาทต่อปี รายได้สูงที่สุด 180,000 บาทต่อปี และรายได้เฉลี่ย 30,162.30 บาทต่อปี

รายได้นอกภาคการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ มีรายได้นอกภาคการเกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 72.3 และมีรายได้มากกว่า 30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 27.7 โดยเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำสุดคือ 5,000 บาทต่อปี เกษตรกรที่มีรายได้สูงสุดคือ 160,000 บาทต่อปี และรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 31,370.94 บาทต่อปี

รายได้รวมของครอบครัว โดยเฉลี่ยต่อปีเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้รวมของครอบครัวน้อยกว่าหรือเท่ากับ 60,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 62.6 และมีรายได้รวมมากกว่า 60,000 บาทต่อปี ร้อยละ 37.4 โดยรายได้รวมเฉลี่ยคือ 59,170.69 บาทต่อปี ซึ่งเกษตรกรที่มีรายได้น้อยที่สุดคือ 6,000 บาทต่อปี มีรายได้รวมมากที่สุดคือ 200,000 บาทต่อปี

ค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัว เกษตรกรส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีน้อยกว่าหรือเท่ากับ 60,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 57.4 ที่เหลือมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อปีมากกว่า 60,000 บาทต่อปี ร้อยละ 42.6 โดยเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนน้อยที่สุดคือ 11,200 บาทต่อปี ส่วนค่าใช้จ่ายมากที่สุดคือ 440,000 บาทต่อปี และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 63,909.46 บาทต่อปี

ค่าใช้จ่ายในปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายในปัจจัยการผลิตทางการเกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 15,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 63.2 ส่วนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายมากกว่า 15,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 36.8 โดยค่าใช้จ่ายในปัจจัยการผลิตทางการเกษตรกรน้อยที่สุดคือ 0 บาทต่อปี ค่าใช้จ่ายมากที่สุดคือ 67,700 บาทต่อปี ซึ่งค่าเฉลี่ย 15,548.38 บาทต่อปี

การออมเงิน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการออมเงินเลย คิดเป็นร้อยละ 69.0 ส่วนเกษตรกรที่มีการออมเงินคิดเป็นร้อยละ 31.0 (ส่วนใหญ่ร้อยละ 79.2 มีเงินออมน้อยกว่าหรือเท่ากับ 6,000 บาท และร้อยละ 20.8 มีเงินออมมากกว่า 6,000 บาท) ซึ่งจำนวนเงินออมที่มีอยู่น้อยที่สุดคือ 240 บาท เงินออมมากที่สุด 30,000 บาท และจำนวนเงินออมเฉลี่ยคือ 6,041.25 บาท

หนี้สินที่มีอยู่ก่อนพักชำระหนี้ ส่วนใหญ่เกษตรกรมีหนี้สินน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 56.1 ส่วนที่เหลือมีหนี้สินมากกว่า 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.9 โดยเกษตรกรที่มีหนี้สินน้อยที่สุดคือ 4,000 บาท เกษตรกรที่มีหนี้สินมากที่สุดคือ 100,000 บาท ซึ่งค่าเฉลี่ยของหนี้สินเกษตรกรเท่ากับ 48,514.13 บาท

หนี้สินในปัจจุบัน หลังจากสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้แล้ว เกษตรกรยังคงมีหนี้สินค้างอยู่ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินมากกว่า 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.8 และเกษตรกรที่มีหนี้สินน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.2 ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินแล้ว (ชำระหนี้เสร็จสิ้นแล้ว) คิดเป็นร้อยละ 27.1 ซึ่งหนี้สินในปัจจุบันน้อยที่สุดคือ 5,000 บาท มากที่สุดคือ 100,000 บาท และหนี้สินในปัจจุบันเฉลี่ยคือ 54,616.72 บาท

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ การปฏิบัติตามแผนงานของโครงการ

การเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังพักชำระหนี้ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ จะมีสิทธิแจ้งความจำนงเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ ได้เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพฯ คิดเป็นร้อยละ 89.0 ส่วนที่เหลือไม่ได้เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพฯ คิดเป็นร้อยละ 11.0

การเข้าพบกับพนักงาน ธ.ก.ส. ของเกษตรกร ในขณะที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ ตลอดระยะเวลา 3 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.8 เคยเข้าพบพนักงาน ธ.ก.ส. (ส่วนใหญ่ เกษตรกรจะเข้าพบพนักงาน ธ.ก.ส. น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ครั้ง/3 ปี คิดเป็น ร้อยละ 79.4 และ เข้าพบมากกว่า 10 ครั้ง/3 ปี คิดเป็นร้อยละ 15.5 โดยจำนวนครั้งที่เข้าพบน้อยที่สุด 1 ครั้ง/3 ปี เข้าพบมากที่สุด 50 ครั้ง/3 ปี โดยเฉลี่ยแล้วคือ 7.38 ครั้ง/3 ปี) ส่วนอีกร้อยละ 5.2 ไม่เคยเข้าพบพนักงาน ธ.ก.ส. เลย

การเข้าพบเจ้าหน้าที่เกษตร ของเกษตรกร ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ร่วมโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่ มีการเข้าพบเจ้าหน้าที่เกษตร คิดเป็น ร้อยละ 88.4 แบ่งเป็น เข้าพบเจ้าหน้าที่เกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ครั้ง/3 ปี คิดเป็นร้อยละ 78.7 และเข้าพบเจ้าหน้าที่มากกว่า 10 ครั้ง/3 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.0 โดยจำนวนครั้งที่เข้าพบน้อยที่สุดคือ 1 ครั้ง/3 ปี เข้าพบมากที่สุด 50 ครั้ง/3 ปี โดยเฉลี่ยเท่ากับ 6.53 ครั้ง/3 ปี ส่วนเกษตรกรที่ไม่เคยเข้าพบเจ้าหน้าที่เกษตรเลย คิดเป็น ร้อยละ 10.3

การได้รับคำแนะนำอาชีพจากเจ้าหน้าที่ ตลอดระยะเวลา 3 ปีเกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่า ได้รับคำแนะนำอาชีพจากเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 84.5 แบ่งเป็นได้รับคำแนะนำน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ครั้ง/3 ปี ร้อยละ 76.8 และได้รับคำแนะนำอาชีพจากเจ้าหน้าที่มากกว่า 10 ครั้ง/3 ปี ร้อยละ 7.7 โดยจำนวนครั้งที่ได้รับคำแนะนำน้อยที่สุดคือ 1 ครั้ง/3 ปี มากที่สุดคือ 30 ครั้ง/3 ปี โดยมีค่าเฉลี่ยคือ 5.29 ครั้ง/3 ปี ส่วนที่เหลือเป็นเกษตรกรที่ไม่เคยได้รับคำแนะนำอาชีพจากเจ้าหน้าที่เลย คิดเป็นร้อยละ 15.5

การปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ เกษตรกรส่วนใหญ่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่บ้างบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 61.9 อีกส่วนคือเกษตรกรที่ปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด คิดเป็นร้อยละ 25.2 และเกษตรกรที่ไม่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เลยคิดเป็นร้อยละ 12.9

การเข้าร่วมอบรมด้านเทคโนโลยี เกษตรกรส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมการอบรมเทคโนโลยีที่เจ้าหน้าที่ได้จัดขึ้น คิดเป็นร้อยละ 85.8 โดยแบ่งได้เป็น เกษตรกรที่นำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาปฏิบัติตาม ร้อยละ 68.4 และที่ไม่ได้ปฏิบัติตาม ร้อยละ 31.6 ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมการอบรม คิดเป็นร้อยละ 14.2 ซึ่งการอบรมแบ่งเป็น 4 ด้าน มีเกษตรกรเข้าร่วมคือ เทคโนโลยีด้านการผลิตพืช ร้อยละ 38.0 เทคโนโลยีด้านการผลิตสัตว์ ร้อยละ 23.0 เทคโนโลยีด้านประมง ร้อยละ 12.3 เทคโนโลยีเรื่องไร่สวนผสม ร้อยละ 19.3 และเทคโนโลยีด้านอื่นๆ ร้อยละ 7.5

การร่วมหารือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการกำหนดแผนการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่มีการร่วมหารือวางแผนการผลิตของตนเองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 85.8 (ร่วมหารือมากกว่า 5 ครั้ง/3 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.2 ร่วมหารือจำนวนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ครั้ง/3 ปี คิดเป็นร้อยละ 52.9 โดยจำนวนครั้งที่ร่วมหารือน้อยที่สุด คือ 1 ครั้ง/3 ปี มากที่สุดคือ 20 ครั้ง/3 ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ครั้ง/3 ปี) ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้ร่วมหารือกับเจ้าหน้าที่เลย คิดเป็นร้อยละ 32.9

การทำบัญชีฟาร์ม เกษตรกรส่วนใหญ่ ได้ทำบัญชีฟาร์มแต่ยังไม่ค่อยถูกต้องและสมบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 55.5 อีกส่วนคือที่ไม่ได้ทำบัญชีฟาร์มเลย คิดเป็นร้อยละ 35.5 และที่เหลือคือเกษตรกรที่ทำบัญชีฟาร์มได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 9.0

แรงจูงใจจาก ธ.ก.ส. เกษตรกรส่วนใหญ่จะนำเงินไปชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. เพราะมีแรงจูงใจจากผลประโยชน์ที่ธนาคารเสนอให้ คิดเป็นร้อยละ 85.8 ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้นำเงินไปชำระหนี้เพราะหวังได้ผลประโยชน์นั้น คิดเป็นร้อยละ 14.2

3. การตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกร

การตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรในโครงการพักชำระหนี้ ภายในกรอบระยะเวลา 1 ปี หลังจากที่โครงการสิ้นสุดลง (31 มีนาคม 2547 ถึง 31 มีนาคม 2548) เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลา (ไม่สามารถชำระหนี้ได้ภายในกรอบเวลา) คิดเป็นร้อยละ 51.0 เกษตรกรที่ชำระหนี้เสร็จสิ้นแล้ว คิดเป็นร้อยละ 27.1 และเกษตรกรที่ตัดสินใจชำระหนี้ภายในกรอบเวลา (สามารถชำระได้ภายในกรอบเวลา) คิดเป็นร้อยละ 21.9

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร ตลอดจนการเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้และการปฏิบัติตามแผนงานของโครงการ กับตัวแปรตามคือการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้แล้ว ภายในกรอบระยะเวลา 1 ปี ผลการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม สรุปผลการวิจัยไว้ดังนี้ พบว่า

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ มี 11 ตัวแปร คือ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำเกษตร สภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร รายได้ภาคการเกษตร รายได้นอกภาคการเกษตร รายได้รวมของครอบครัว การออมเงิน หนี้สินที่มีอยู่ก่อนพักชำระหนี้ การเข้าพบพนักงาน ช.ก.ส. การเข้าพบเจ้าหน้าที่เกษตร และการทำบัญชีฟาร์ม

ส่วนตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการ คือ อายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนบุตร จำนวนแรงงานในครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังพักชำระหนี้ การได้รับคำแนะนำอาชีพจากเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ การเข้าร่วมอบรมด้านเทคโนโลยี การร่วมหารือกับเจ้าหน้าที่ในการกำหนดแผนการผลิต และแรงจูงใจจาก ช.ก.ส.

5. ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีต่อโครงการพักชำระหนี้

ปัญหา และอุปสรรคตามความเห็นของเกษตรกรที่พักชำระหนี้ ได้แก่ ป่วยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพงแต่ผลผลิตราคาตกต่ำทำให้ขายผลผลิตไม่ได้กำไร ระยะเวลาของโครงการพักชำระหนี้สั้นเกินไป เข้าพบเจ้าหน้าที่ได้ยาก หน่วยงานดำเนินการล่าช้าไม่เอาใจใส่เกษตรกรเท่าที่ควร ขาดที่ดินเพื่อการเกษตรทำให้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ และเรื่องที่เจ้าหน้าที่นำมาอบรมเป็นเรื่องที่ไกลตัวเกษตรกร ปฏิบัติตามได้ยากอีกทั้งเป็นเรื่องที่เกษตรกรไม่สนใจ

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่พักชำระหนี้ ตามความเห็นของเกษตรกร ได้แก่ ควรจัดสรรที่ดินทำกิน ให้ความรู้เหมาะสมกับพื้นที่ ตรงตามความสนใจของเกษตรกร เกษตรกรปฏิบัติตามได้ ควรให้กู้เพิ่มในช่วงพักชำระหนี้ และลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ รัฐควรรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรโดยตรง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางและรัฐช่วยเรื่องราคาผลผลิต ให้มีสถานที่จำหน่ายสินค้าที่แน่นอน มีตัวแทนจำหน่ายปุ๋ย ยา ในราคาถูก ควรขยายระยะเวลาของโครงการพักชำระหนี้ออกไปอีกอย่างน้อยที่สุด 6 เดือน รัฐควรเข้ามาสนับสนุนแนะนำอาชีพเสริม หรือให้ความรู้มากกว่านี้

เกษตรกรต้องการให้กู้ยืมได้ในระยะยาวและผ่อนน้อย รัฐควรติดตามแก้ไขปัญหาค่าเกษตรกรอย่างใกล้ชิด สม่่าเสมอ ไม่ทอดทิ้งเกษตรกร และทุกฝ่ายสนใจเกษตรกร ต้องการให้รัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว ถั่วเหลือง และวัวแม่พันธุ์ และสุดท้ายคือ ควรมีการกระจายข่าวสารให้ทั่วถึง

อภิปรายผล

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้หลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ของเกษตรกร มี 11 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ โดยจากการวิเคราะห์ได้แบ่งกลุ่มเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม คือเกษตรกรที่มีการศึกษาดำ (ไม่ได้ศึกษา - ประถมศึกษาปีที่ 6) กับกลุ่มเกษตรกรที่มีการศึกษาสูง (สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) ซึ่งพบว่าเกษตรกร 2 กลุ่มนี้มีการตัดสินใจชำระหนี้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือเกษตรกรที่มีการศึกษาสูงจะได้ชำระหนี้เสร็จสิ้นแล้วเป็นส่วนใหญ่ แต่เกษตรกรที่มีการศึกษาดำจะมีการตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลา (ไม่สามารถชำระหนี้ภายในกรอบเวลาได้) หรือมีการค้างชำระหนี้ มากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาสูง อาจเป็นเพราะการศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพของคนสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้ ทำให้เกษตรกรที่มีการศึกษาสูงมักจะมียาได้สูงกว่าจึงสามารถนำเงินไปชำระหนี้ได้มากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาดำ ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของ บุญยืน (2545) ที่พบว่า ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของเกษตรกรรายย่อยลูกค้า ธ.ก.ส.

2. ประสบการณ์ในการทำการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ โดยเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรน้อยกว่าจะมีการตัดสินใจชำระหนี้เสร็จสิ้นแล้วมากกว่าเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรสูงกว่า อาจเนื่องมาจากเกษตรกรที่ทำการเกษตรมาเป็นระยะเวลานาน มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรมากขึ้น มักจะเป็นเกษตรกรที่ไม่ยอมรับเทคโนโลยีใหม่ เคยทำอะไรก็จะทำอย่างนั้น ไม่ยอมรับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ หรือต้องใช้เวลาานกว่าจะยอมรับเทคโนโลยีนั้น จึงทำให้ขาดความรู้ในการทำการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากที่ตนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เสนาะ (2547) ที่ว่า อายุงานเป็นตัวแปรที่มีผลกระทบต่อชำระหนี้คืนเงินกู้สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยของธนาคารกรุงไทย จำกัด(มหาชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

3. สภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ โดยที่เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองจะมีการตัดสินใจว่าชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นและชำระหนี้ภายในกรอบเวลาให้ได้มากกว่าตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลา (ไม่สามารถชำระหนี้ได้ภายในกรอบเวลา) ส่วนเกษตรกรที่ต้องเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรนั้นจะมีการตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลามากกว่า ซึ่งจะเห็นได้ว่าการมีที่ดินเป็นของตนเองนั้นมีผลต่อการตัดสินใจชำระหนี้โดยตรง เกษตรกรไม่ต้องเสียเงินในการเช่าที่ดิน หรือกังวลในการหาที่ดินทำกิน ทำให้มีเงินที่จะชำระได้มากกว่า สอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2547) ที่ได้สรุปในรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการประเมินผลโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย ระบุว่ารัฐบาลพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและการฟื้นตัวของเศรษฐกิจในภาพรวม และมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายของเกษตรกร มีการออมเพิ่มขึ้น ถึงแม้สัดส่วนของทรัพย์สินมากกว่าหนี้สินมาก แต่ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรจริงจะยังคงมีจำกัด เนื่องจากทรัพย์สินส่วนใหญ่คือที่ดินที่ให้ทำการเกษตรจะนำมาใช้ชำระหนี้ไม่ได้ นั่นคือเกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเองนั่นเอง

4. รายได้รวมของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังจากสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้แล้ว เกษตรกรซึ่งมีรายได้รวมมากจะมีการตัดสินใจชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นและชำระหนี้ภายในกรอบเวลามากกว่าเกษตรกรซึ่งมีรายได้รวมน้อย โดยเกษตรกรที่มีรายได้รวมมาก คือมากกว่า 60,000 บาทต่อปี ขึ้นไป ส่วนเกษตรกรที่มีรายได้น้อยคือน้อยกว่าหรือเท่ากับ 60,000 บาทต่อปี โดยรายได้รวมนั้นได้มาจากรายได้ในภาคการเกษตร และรายได้นอกภาคการเกษตร ถ้าหากรายได้รวมมากส่งผลต่อเกษตรกรจะมีเงินออมมาก และมีเงินซึ่งสามารถนำไปชำระหนี้ได้ ซึ่งรายได้รวมมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ เสนาะ (2547) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้ค้ำเงินกู้สินเชื่อกู้เพื่อที่อยู่อาศัยของธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ระบุว่ารายได้มีผลต่อการชำระค้ำเงินกู้สินเชื่อกู้เพื่อที่อยู่อาศัย

5. รายได้ภาคการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกร โดยพบว่าเกษตรกรที่มีรายได้ภาคการเกษตรมาก (มากกว่า 30,000 บาทต่อปี ขึ้นไป) มีการตัดสินใจที่จะชำระหนี้ให้ได้ภายในกรอบเวลา และชำระหนี้เสร็จสิ้นไปแล้ว มากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้น้อย (น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30,000 บาทต่อปี) กล่าวคือ ยิ่งเกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรที่ถือว่าเป็นอาชีพหลักของตนเองมาก เกษตรกรก็ยิ่งจะมีเงินไปชำระหนี้ได้มากเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปฐม (2544) ที่พบว่า รายได้จากภาคการเกษตรมีความสัมพันธ์ต่อการส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ในการวิจัยเรื่องเรื่องปัญหาหนี้สินของเกษตรกร:กรณีศึกษาหนี้ค้ำชำระของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และ ปรีชา (2539) พบว่า

รายได้ในฟาร์มมีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

6. รายได้นอกภาคการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ แสดงว่า เกษตรกรยังมีรายได้นอกภาคการเกษตรมาก (มากกว่า 30,000 บาทต่อปี ขึ้นไป) จะมีการตัดสินใจที่จะชำระหนี้ภายในกรอบเวลา และชำระหนี้เสร็จสิ้นไปแล้ว มากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้นอกภาคการเกษตรน้อย (น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30,000 บาทต่อปี) ซึ่งมีการตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลาเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากรายได้นอกภาคการเกษตรเป็นรายได้เนื่องจากอาชีพเสริม เช่น รับจ้าง ค้าขาย นอกเหนือจากการทำการเกษตร ทำให้มีรายได้รวมมากขึ้น สามารถนำเงินไปใช้หนี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิวาพร (2545) พบว่า รายได้นอกภาคการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ กล่าวคือ เกษตรกรยังมีรายได้นอกภาคการเกษตรมากจะตัดสินใจเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้มากกว่า เนื่องจากการมีรายได้นอกภาคการเกษตรมากนำไปสู่การมีรายได้รวมมาก มีการออมเงินเพื่อไปใช้หนี้ตามข้อกำหนดของโครงการ ได้มากเช่นกัน แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของ ปรีชา (2539) ที่พบว่าการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ไม่ได้ขึ้นอยู่กับรายได้นอกฟาร์มของเกษตรกร

7. การออมเงิน มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกร โดยเกษตรกรที่มีการออมเงินไว้จะชำระหนี้เสร็จสิ้นไปแล้วและมีการตัดสินใจที่จะชำระหนี้ภายในกรอบเวลา มากกว่าเกษตรกรซึ่งไม่มีการออมเงินไว้เลย แสดงให้เห็นว่าถ้าเกษตรกรมีการออมเงินไว้ เกษตรกรก็จะสามารถชำระหนี้ได้มากกว่า ซึ่งการชำระหนี้อาจเป็นเงินที่ได้จากการออมเท่านั้น หรือเป็นเงินจากการออมไว้บวกกับเงินที่ได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรปัจจุบัน หรือบวกกับรายได้นอกภาคการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญยืน (2545) ที่ระบุว่าเกษตรกรที่มีความสามารถชำระหนี้ได้น้อย เนื่องจากเกษตรกรมีการออมเงินน้อย

8. จากการศึกษาพบว่า การตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ มีความสัมพันธ์กับ หนี้สินที่มีอยู่ก่อนการพักชำระหนี้ เกษตรกรที่มีหนี้สินอยู่ก่อนการพักชำระหนี้มาก จะตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลา หรือไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลาได้มากกว่าเกษตรกรที่มีหนี้สินน้อย โดยเกษตรกรที่มีหนี้สินน้อยมีการชำระหนี้เสร็จสิ้นแล้วและมีการตัดสินใจชำระหนี้ภายในกรอบเวลาได้เป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่ายังมีหนี้สินมากเกษตรกรก็ยังคงตัดสินใจจะไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลาได้มากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ปฐม (2544) ซึ่งกล่าวว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ปริมาณหนี้เงินกู้ แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของ จันทรศรี (2536) พบว่าปริมาณหนี้สินในระบบสหกรณ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้สินเชื่อ ของเกษตรกรของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรสันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

9. จากการศึกษพบว่า การตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ มีความสัมพันธ์กับการเข้าพบกับพนักงาน ธ.ก.ส. กล่าวคือในช่วงเวลาของการพักชำระหนี้ (3 ปี) เกษตรกรที่มีการพบกับพนักงาน ธ.ก.ส. มักจะมีการตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลา (ไม่สามารถชำระหนี้ภายในกรอบเวลาได้) มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าพบพนักงาน ธ.ก.ส. เลย สาเหตุเป็นเพราะเกษตรกรไม่มีปัญหาด้านการเงิน หรือมีการปฏิบัติตามคำแนะนำของพนักงาน ธ.ก.ส. ตั้งแต่เริ่มอบรมเข้าร่วมโครงการได้ดี จึงไม่จำเป็นต้องไปพบเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. เพื่อปรึกษาหารือใดก็สามารถจะชำระหนี้ได้ภายในกำหนดเวลา ส่วนเกษตรกรที่ต้องเข้าพบบ่อยๆ นั้น เพราะมีปัญหาทางการเงิน หรือคาดว่าตนจะไม่สามารถชำระหนี้ได้

10. การเข้าพบกับเจ้าหน้าที่เกษตร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ โดยกล่าวคือในช่วงเวลาของการพักชำระหนี้ (3 ปี) เกษตรกรที่มีการพบกับเจ้าหน้าที่เกษตรมักจะมีการตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลา (ไม่สามารถชำระหนี้ภายในกรอบเวลาได้) มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าพบเจ้าหน้าที่เกษตรเลย สาเหตุอาจเป็นเพราะเกษตรกรไม่มีปัญหาด้านการผลิต หรือมีการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เกษตรตั้งแต่แรกเริ่มอบรมเข้าร่วมโครงการได้เป็นอย่างดี จึงไม่จำเป็นต้องไปพบเจ้าหน้าที่เกษตร เพื่อปรึกษาหารือใดก็สามารถจะชำระหนี้ได้ภายในกำหนดเวลา ส่วนเกษตรกรที่ต้องเข้าพบบ่อยๆ นั้น เพราะมีปัญหาทางการเกษตร ต้องการขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ หรือคาดว่าตนจะไม่สามารถชำระหนี้ได้

11. การทำบัญชีฟาร์ม มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรหลังสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ โดยกล่าวคือในช่วงเวลาของการพักชำระหนี้ (3 ปี) ตามแผนการของโครงการพักชำระหนี้ และโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังพักชำระหนี้ นั้น เกษตรกรต้องทำบัญชีฟาร์มซึ่งจะมี การอบรมให้ความรู้ตั้งแต่เริ่มแรกของการเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรที่มีการทำบัญชีฟาร์มอย่างถูกต้องสมบูรณ์ จะมีการชำระหนี้เสร็จสิ้นแล้วเป็นส่วนมาก ส่วนเกษตรกรที่ทำบัญชีฟาร์มบ้างแต่ยังไม่ค่อยถูกต้องและสมบูรณ์ และเกษตรกรที่ไม่ได้ทำบัญชีฟาร์มเลยนั้นจะมีการตัดสินใจไม่ชำระหนี้ภายในกรอบเวลามากกว่า ทั้งนี้เนื่องมาจากการทำบัญชีฟาร์มเป็นการจดบันทึก รายได้ และค่าใช้จ่าย ต้นทุนในการประกอบอาชีพของเกษตรกรด้านต่าง ๆ อาทิ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา การทำนา การทำสวน เป็นต้น รวมถึงลงบัญชีรับ-จ่าย อย่างง่าย จนสามารถคิดต้นทุนกำไรหรือขาดทุนได้ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรวางแผนการใช้จ่าย และสามารถนำเงินไปชำระหนี้ได้

โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 55.5 จะมีการทำบัญชีฟาร์มบ้างแต่ยังไม่ค่อยถูกต้องสมบูรณ์ นั้น น่าจะมีสาเหตุมาจากแบบฟอร์มการทำบัญชีฟาร์มที่รัฐให้ทำนั้นยาก และละเอียดเกินไป เกษตรกรจึงไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ทางภาครัฐควรให้ความรู้เพื่อยกระดับทางการศึกษาให้แก่เกษตรกร โดยจัดการอบรม ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี รวมถึงการศึกษาดูงาน ให้มากขึ้นและสม่ำเสมอ นำมาซึ่งการพัฒนาการผลิต ส่งผลให้มีเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และควรจัดให้มีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรที่แน่นอนมีความเป็นธรรมเรื่องราคา
2. ควรมีการจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตรให้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของตนเองได้ อีกทั้งหากเกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเองแล้วเมื่อเจ้าหน้าที่นำวิทยากรใหม่มาส่งเสริม อบรม ให้ความรู้ เกษตรกรจะได้รับรู้จากการปฏิบัติได้จริงในที่ดินของตนเอง ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น
3. ควรให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐมาส่งเสริมอาชีพในหมู่บ้านให้มากขึ้น และต่อเนื่อง เนื่องจากเกษตรกรมีรายได้น้อย รายได้จากอาชีพอื่นนอกภาคการเกษตรก็ไม่แน่นอน เกษตรกรยังประกอบอาชีพเหมือนเดิมที่เคยทำอยู่ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอ ซึ่งอาชีพเสริมจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการทำการเกษตร
4. ภาครัฐควรส่งเสริมให้เกิดการออมเงิน โดยอาจเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินฝากเพื่อเป็นแรงจูงใจกระตุ้นให้เกิดการออมเงิน
5. ควรส่งเสริมให้เกษตรกรทำบัญชีฟาร์มอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรได้วางแผนการใช้จ่ายของตนเองได้ โดยแบบฟอร์มของบัญชีฟาร์มต้องไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน และละเอียดมากเกินไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจชำระหนี้ของเกษตรกรรายย่อย โครงการพักชำระหนี้ ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จึงขอเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไปดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาถึงการชำระหนี้ของเกษตรกรในระยะยาวเพื่อทำการเปรียบเทียบกับภาระหนี้ในระยะสั้นของเกษตรกร
2. ควรมีการศึกษาถึงการติดตามผลและแก้ไขปัญหา ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นของโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้
3. ควรมีการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังพักชำระหนี้